

Bárd Oszkár és Tompa László a versírás műhelyproblémáiról

Írók, művészek vallomásai mindig széles körű érdeklődésre tarthatnak számot, hiszen a „laikusokat” és a „beavatottakat” egyaránt izgató alkotáslélektani kérdésekben ők a legilletékesebbek. Az alábbi két nyilatkozat pedig nemcsak műhelytitkokat fölfedő vallomás, hanem immár irodalomtörténeti dokumentum is. Újra-közlésük tehát, úgy hisszük, indokolt, annál inkább, mert szövegük nálunk gyakorlatilag hozzáférhetetlen.

Első ízben Hegedűs Lajosnak *A magyar nemzeti versritmus kérdése* című munkájában láttak napvilágot, Pécsen, 1934-ben. Hegedűs kilenc pontban foglalta össze a vers „születésével” — az alkotás legbensőbb indítkaival és a megformálás mozzanataival kapcsolatos kérdéseit. Választ — betűrendbe szedve — Bárd Oszkár, Erdélyi József, Falu Tamás, Illyés Gyula, Kosztolányi Dezső, Reményik Sándor, Szabó Lőrinc, Tompa László és Weöres Sándor adott.

A válaszok — több-kevesebb fogalmazásbeli eltérés ellenére — lényegében egybehangzók. Különösen örvendetes számunkra, hogy a szóban forgó két romániai költő: Bárd Oszkár és Tompa László (az előbbi életműve kiadásra vár, mindkettőjüké pedig elmélyült irodalomtörténeti fölmérésre) közlései mai szemmel nézve is helytállóak. Sőt: a tartalom és a forma viszonyát illetően véleményük a legtermékenyebbek közé tartozik.

De beszéljenek a nyilatkozatok önmagukért. (Itt még csak annyit jegyezniék meg, hogy a névsorban szereplő harmadik romániai magyar költő, Reményik Sándor, pontonkénti válaszadás helyett, *Alchimia* című versének keletkezéstörténetét írja le.)

Mózes Huba

KÉRDÉSEK:

VÁLASZOK:

BÁRD OSZKÁR:

TOMPA LÁSZLÓ:

1. *Le tudná Ön írni a versírás közben érzett hangulatát?*

2. *Hogyan jön rá Ön az alkalmazott versformára?*

3. *Versírás előtt gondol Ön bizonyos versformára?*

Nem hangulat az, amit versírás közben érzek, hanem egy mély és sűrű feszültség, mely sürgetőleg feloldást — szinte így mondhatnám: megváltódást — keres. Olyan súlyos ez a feszültség, hogy — ezt többször megfigyeltem — 100–120-as pulzust idéz elő.

Érzésem szerint nem létezik „alkalmazott” és „bizonyos” versforma: úgy kell lennie, hogy minden igazi

Ha verset írhatok, a versírás közben érzett hangulatomat lényegében a versnek kell kifejeznie, s az is fejezi ki.

Az „alkalmazott” versformára nem én szoktam „rájönni”, inkább

vers csak egyetlen alakban lehet tökéletes. Hogy ez az alak szabályos vagy nem, rímes vagy rímtelen, azt csak maga a vers tudja, mi magunk nem. A poéta csak tudomásul veheti, hogy a vers milyen formában kíván létrejönni, de azt befolyásolni vagy erőszakolni nemigen lehet.

azt mondhatnám: a forma jön rám, ugyanakkor, amikor a megnyilatkozásig érett mondanivaló. Így versírás előtt éppen nem gondolhatok bizonyos versformára. Az egyszerre csendül meg a belső tartalommal.

4. Egyáltalán gondol Ön versformára vagy tartalomra?

Versformára tehát csak a vers gondol, én nem. S hogy tartalomra gondolok-e? Annál nehezebb válaszolnom, mert verseim nagyrészt gondolati líra, tehát kétségtelen, hogy a tudat küszöbe alatt a tartalomnak (éppen úgy, mint a formának) készen kell állnia. És mégis azt kell mondanom, hogy — eltekintve néhány kivételtől (ilyen például a *Mi lesz velünk* című kötetemben közölt *A két fiammal, Úristen, mi lesz?*) — még a vers tartalma sincs a legtöbbször készen, legfeljebb egy homályos mag kínozza a lelket. Rengeteg alkalommal azt figyelhettem meg, hogy a vers meghozza olyan problémák megoldását, miknek végigvezetésére higgadt okfejtéssel képtelen volnék.

5. Szükségesnek érzi Ön a taktusok bizonyos meghatározott számát egy sorban?

Minden ez: a ritmus. Voltaképpen csupa ritmus vagyok írás előtt és írás közben. (Ez — aminthogy mindaz, amit a kérdéseire felelhetek — onnan ered, hogy hosszú időn keresztül előbb zenész — hegedős — voltam, s csak ezután író. Konzervatóriumot akadémiát végeztem, sok hangversenyt adtam, sőt sokat komponáltam is. Bizonytalán ez az oka annak is, hogy én, aki élvezni tudok minden szép rímtelen írást, egy rossz vagy félrímet megbocsátani nem tudok.)

Nem érzem feltétlenül szükségesnek a taktusok bizonyos meghatározott számát egy sorban.

6. Gondol Ön versírás közben ritmusra?

A vers parancsol.

Ritmusra mindig gondolok, helyesebben: ritmust mindig érzek, még prózai írás közben is.

7. Hogyan osztja fel a sorokat, illetve szakaszokat?

A verssorokat, illetve szakaszokat nem „osztom fel” sehogy, ezek maguk végzik el ezt a felosztódást.

8. Le tudná Ön írni valamelyik költeményének keletkezéstörténetét?

Alig. (De azt mindig tudom — illetve vizuális képem van róla —, hogy melyik versem hol, milyen miliőben és milyen körülmények között íródott.)

Verseim keletkezésének külső történetét többnyire le tudnám írni.

9. Miért ír Ön költeményeket?

Minden bizonnyal azért, hogy attól a bizonyos sürgető feszültségtől, mely egész valómat valami — és nem mindig kellemes —: gőzburokba veszi, megszabaduljak.

Verset „muszáj”-ból írok, hogy egy-egy erre vonatkozó, nyugtalanító, belső követelést lecsendesítsek.

(Galgó, 1933. november 20.)

(Székelyudvarhely, 1934. január 9.)